

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างและพัฒนาความรู้ ความคิด ความประพฤติและคุณธรรมของบุคคล สังคมและบ้านเมืองใดให้การศึกษาที่ดีแก่เยาวชนได้อย่างครบถ้วน พอเหมาะกันทุก ๆ ด้าน สังคมและบ้านเมืองนั้นก็จะมีพลเมืองที่มีคุณภาพ ซึ่งสามารถดำรงรักษาความเจริญมั่นคงของประเทศชาติไว้ และพัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไปได้โดยตลอด (พระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ภูมิพลอดุลยเดช, 2526) เด็กและเยาวชนจึงเป็นทรัพยากรที่มีค่ายิ่งของประเทศชาติ มีความจำเป็นต้องพัฒนาให้มีคุณภาพดีทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ซึ่ง อโณทัย เจตนเสน กล่าวว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาเด็กที่สำคัญได้แก่ ปัจจัยด้านสุขภาพอนามัยและด้านการศึกษา สิ่งที่เกี่ยวข้องและมีความสำคัญต่อปัจจัยดังกล่าว คือ อาหารและโภชนาการ (อโณทัย เจตนเสน, 2522)

อาหารและโภชนาการเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ต่อการวางรากฐานการพัฒนาทางร่างกายและสติปัญญาของเด็กแต่ละคน (วสันตทิพย์ สาชลวิจารณ์, 2524) การบริโภคอาหารได้ครบสัดส่วนตามวัยและถูกสุขลักษณะ จะเป็นการเสริมสร้างความเจริญเติบโตของร่างกายและเสริมบุคลิกภาพของแต่ละบุคคล ถ้าร่างกายไม่ได้รับอาหารที่ต้องการอย่างเพียงพอ ก็จะชะงักการเจริญเติบโต รวมทั้งการทำงานของระบบต่าง ๆ ในร่างกายก็จะได้รับการกระทบกระเทือนไปด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กในวัยเรียนเป็นระยะที่ร่างกายกำลังเจริญเติบโต ย่อมต้องการอาหารที่จะนำไปบำรุงร่างกายส่งเสริมการทำงานของอวัยวะต่าง ๆ ในร่างกาย รวมทั้งส่งเสริมการเจริญเติบโตทางสมอง เพิ่มพูนความคิดด้านสติปัญญา อันเป็นการส่งเสริมสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนด้วย (ชวลิต พุททวงศ์, 2527)

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ซึ่งมีหน้าที่จัดการศึกษาในระดับ ประถมศึกษา มีนักเรียนประถมศึกษาที่อยู่ในความรับผิดชอบจำนวนมาก ทั้งที่อยู่ในเมืองและใน ชนบทห่างไกลความเจริญ ได้ศึกษาพบว่า มีเด็กไทยจำนวนมากเป็นโรคขาดสารอาหาร ร่างกาย ได้รับสารอาหารไม่เพียงพอกับความต้องการ มีผลทำให้การเจริญเติบโตของสมองไม่สมบูรณ์ โดยเฉพาะเด็กในท้องถิ่นชนบทที่ยากจน และจากการสำรวจสุขภาพนักเรียนในปี พ.ศ. 2532 ปรากฏว่านักเรียนที่ขาดสารอาหารมีปริมาณถึงร้อยละ 17.79 (สำนักงานคณะกรรมการการ ประถมศึกษาแห่งชาติ, 2532) สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้พยายาม แก้ปัญหาด้วยการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบบูรณาการตามมวลประสบการณ์ในหลักสูตร ประถมศึกษา ทุทธศักราช 2521 โดยใช้กลุ่มประสบการณ์การทำงานและพื้นฐานอาชีพเป็นแกนจัด กิจกรรมในโครงการ ให้ความสัมพันธ์กับกิจกรรมในโครงการอื่น ๆ เช่น โครงการกิจกรรม การเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โครงการพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อสุขภาพ เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2530) นอกจากนี้ในด้านงบประมาณ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้จัดสรรงบประมาณโครงการอาหารกลางวัน ให้โรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดเพิ่มขึ้นทุกปี เพื่อแก้ปัญหาความอดอยากและการขาดแคลน อาหารกลางวันของนักเรียน โดยมีเป้าหมายให้โรงเรียนประถมศึกษาจัดอาหารกลางวันให้ นักเรียนได้รับประทานอาหารครบทุกโรงเรียนภายในปี พ.ศ. 2529 และเพื่อเป็นการเกิด พระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อทรงมีพระชนมายุครบ 60 พรรษา ในปี พ.ศ. 2530 จากนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาตินี้ สำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดแต่ละจังหวัด จึงได้จัดให้มีการจัดทำโครงการอาหารกลางวัน ดำเนินการ ครบทุกโรงเรียนและจัดอาหารกลางวันบริการให้แก่เด็กนักเรียนอย่างทั่วถึง (สำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ, 2530)

การดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษายังคงประสบกับ ปัญหาอุปสรรคตลอดมา เช่น จากการรายงานผลของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา แห่งชาติ พบว่า มีปัญหาหลายประการในด้านรัฐบาลไม่สามารถจัดสรรงบประมาณให้โรงเรียน ดำเนินการได้เพียงพอ ผู้บริหารไม่สนใจ ครูไม่เข้าใจนโยบายการดำเนินงาน นักเรียน

ยากจน กระบวนการเรียนการสอนไม่สอดคล้องกับการจัดโครงการอาหารกลางวัน และขาดความร่วมมือจากประชาชน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2527) และจากการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัด ศึกษานิเทศก์ หัวหน้าโครงการอาหารกลางวันในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่อวันที่ 9-10 พฤษภาคม 2532 กลุ่มสัมมนาได้สรุปปัญหาการดำเนินงานว่าเกิดจากการขาดแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร พื้นดินไม่เอื้ออำนวยต่อการปลูกพืช ผู้ปกครองยากจน ผู้บริหารขาดความสนใจ จำนวนครูในโรงเรียนไม่เพียงพอ ผู้บริหารมีปัญหาด้านการบริหารการเงินของโครงการ แหล่งจัดหาวัสดุประกอบอาหารอยู่ไกล โรงเรียน ครูมีทัศนคติว่าโครงการอาหารกลางวันมีใช้หน้าที่ครู (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2532)

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยม เยียนพสกนิกรในท้องที่ทั่วทุกภาคของประเทศไทย ทรงพบปัญหาความยากจนและความทุกข์ยากลำบากของประชาชนด้วยพระองค์เอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนในถิ่นทุรกันดารห่างไกลการคมนาคม มักจะมีสภาพยากจนและขาดแคลนอาหารทำให้ร่างกายอ่อนแอ เป็นโรคขาดสารอาหาร เกิดการเจ็บป่วย ทรงห่วงใยถึงเด็กที่นำสงสารเหล่านี้ จึงจะเป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติต่อไปในอนาคต จึงมีพระราชดำริให้ทดลองจัดตั้งโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2523 โดยพระราชทานเงิน สิ่งของ วัสดุอุปกรณ์การเกษตร พันธุ์พืชต่าง ๆ ให้ดำเนินการจนเป็นผลก่อน แล้วจึงทรงกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ขยายโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนทั่วประเทศ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524 เป็นต้นมา

โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นโครงการที่มุ่งเน้นให้ครู ผู้ปกครอง และนักเรียน ได้ร่วมกันทำการเกษตรในโรงเรียนประถมศึกษา แล้วนำผลผลิตที่นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติมาประกอบเป็นอาหารกลางวันให้นักเรียนได้รับประทานอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการครบถ้วน โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาพระราชทานเงิน สิ่งของ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ วัสดุอุปกรณ์การเกษตร และอุปกรณ์การประกอบอาหารให้แก่โรงเรียน พร้อมกับพระราชทาน

ข้อมแนะนำความรู้ด้านการเกษตรแผนใหม่แก่ครูและนักเรียนด้วยพระองค์เอง ซึ่งการดำเนินงานตามโครงการนั้นนอกจากจะช่วยแก้ปัญหาทางโภชนาการและการขาดแคลนอาหารกลางวัน ในโรงเรียนประถมศึกษาที่อยู่ในท้องถิ่นทุรกันดารแล้ว ยังทำให้นักเรียนได้รับความรู้ด้านการเกษตรแผนใหม่ เป็นการฝึกให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้การใช้เครื่องมือการเกษตร วิธีการเพาะปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ ทำให้นักเรียนมีนิสัยรักการทำงานและสามารถนำไปใช้ประกอบเป็นอาชีพได้ต่อไป โดยมีวัตถุประสงค์ของโครงการดังนี้

1. เพื่อแก้ไขปัญหามหาการขาดแคลนอาหารกลางวันในโรงเรียน และการขาดแคลนอาหารในชนบท
 2. เพื่อให้นักเรียนได้มีความรู้ทางด้าน การเกษตรแผนใหม่
 3. เพื่อให้นักเรียนได้มีความรู้ทางโภชนาการ การถนอมอาหาร และแปรรูปอาหาร
 4. เพื่อปลูกฝังนิสัยการช่วยเหลือตนเอง ช่วยเหลือผู้อื่นและขยันหมั่นเพียรแก่นักเรียนและผู้ปกครอง
 5. เพื่อให้โรงเรียนเป็นแหล่งวิทยาคารด้านการเกษตรของหมู่บ้าน
- (ฝ่ายพัฒนาและส่งเสริม สวนจิตรลดา, 2532)

การดำเนินงานตามโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันนี้ ในขั้นแรกจะต้องให้ความรู้และฝึกอบรมด้านการเกษตรแก่ครูก่อน แล้วนำไปประชุมชี้แจงทำความเข้าใจกับผู้ปกครองนักเรียนและจัดตั้งคณะกรรมการศึกษาเพื่อสนับสนุนโครงการ ตลอดจนนำความรู้ไปถ่ายทอดแก่นักเรียนฝึกให้เด็กนักเรียนทำแปลงผัก ปลูกผักที่สามารถเพาะปลูกได้ในพื้นที่ ส่วนใหญ่จะเป็นผักสวนครัว เช่น ผักกาดขาว กระบี่ กะหล่ำปลี มะละกอ ฯลฯ เมื่อโตได้ขนาดจะได้นำไปประกอบอาหารรับประทาน เด็กนักเรียนจะช่วยกันทำการเพาะปลูกตลอดจนรดน้ำ พรวนดิน และทะนุบำรุงรักษา การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ พยายามแสวงหาจากสิ่งเหลือใช้ที่สามารถหาได้ในพื้นที่ เช่น นำกระป๋องนมมาตัดแปลงทำเป็นที่รดน้ำ เป็นต้น การเพาะปลูกนั้นครูจะต้องคำนวณว่า นักเรียนมีจำนวนเท่าใด ทั้งนี้จะได้นำไปประกอบอาหารได้เพียงพอ ไม่ให้มากเกินไปหรือไม่เพียงพอกับความต้องการ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2528)

การจัดกิจกรรมการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่าย โดยเฉพาะโรงเรียนกับชุมชน การจัดในแต่ละโรงเรียนอาจจะไม่เหมือนกัน ซึ่งจะขึ้นอยู่กับสภาพภูมิประเทศของโรงเรียน ทรัพยากร และบุคลากร แต่หลักสำคัญคือ ในการจัดกิจกรรมเกษตรแต่ละอย่างควรมีการเขียนโครงการ หรือมีการวางแผนไว้ในแต่ละขั้นตอน เพื่อที่จะสามารถทำให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยดี มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะส่งผลไปยังโครงการอาหารกลางวันของนักเรียนอื่น เป็นหัวใจสำคัญของโครงการ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณต่อการศึกษา ทรงมีแนวพระราชดำริให้โรงเรียนประถมศึกษาที่เสด็จเยี่ยม ได้จัดทำโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน เพื่อให้นักเรียนได้มีอาหารกลางวันรับประทานทุกคน และได้รับประทานอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ ในปัจจุบันมีโรงเรียนประถมศึกษาในพื้นที่ชนบทห่างไกลความเจริญ ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ที่รับสนองพระราชดำริดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามแนวพระราชดำริ จำนวนประมาณ 65 โรงเรียน ในพื้นที่ 15 จังหวัด ทั้งนี้ไม่รวมโรงเรียนประถมศึกษาที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติรับโอนจากกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดน โครงการนี้จัดบูรณาการกับกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ใช้กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพเป็นแกนกลางในการจัดกิจกรรมตามโครงการ ซึ่งนับเป็นพระมหากรุณาธิคุณ ที่ทรงมีต่อการศึกษาและนักเรียนประถมศึกษาเป็นอย่างยิ่ง (เอกสารรายงานผลการดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2532)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ มีนโยบายมุ่งเน้นให้การจัดอาหารกลางวันสำหรับนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา เป็นส่วนหนึ่งของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 โดยให้กิจกรรมอาหารกลางวันเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ เรื่อง งานบ้านและงานเกษตร และบูรณาการกิจกรรมการเรียนการสอนกับกลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ คือ กลุ่มทักษะ กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย และกลุ่มประสบการณ์พิเศษ ให้สัมพันธ์กันมากที่สุดทุกขั้นตอน โดยมี

กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ เป็นแกนกลาง วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบนี้ เรียกว่า "หน่วยการสอนแบบบูรณาการ" การจัดกิจกรรมอาหารกลางวันประกอบด้วยกระบวนการดำเนินงาน 7 ขั้นตอน คือ การเตรียมผลผลิต การเตรียมอาหาร การประกอบอาหาร การรับประทานอาหาร การเก็บและล้าง การจัดการ และการถนอมอาหาร ซึ่งการดำเนินงานวิธีนี้จะเห็นผลดีต่อนักเรียน เพราะนอกจากนักเรียนจะได้เรียนรู้ภาคทฤษฎีแล้ว ยังได้ฝึกภาคปฏิบัติควบคู่กันไป ทำให้นักเรียนมีความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ดีต่อการเรียน ตลอดจนสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2531)

วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เรียกว่า "หน่วยการสอนแบบบูรณาการ" เพื่อจัดกิจกรรมอาหารกลางวัน กำหนดขั้นตอนการปฏิบัติไว้ 7 ขั้นตอน คือ การเตรียมผลผลิต การเตรียมอาหาร การประกอบอาหาร การรับประทานอาหาร การเก็บและล้าง การจัดการ และการถนอมอาหาร ขั้นตอนแรกเป็นการเตรียมผลผลิตเพื่อที่จะได้นำผลผลิตที่ได้ไปใช้ในการประกอบอาหารกลางวันต่อไป เพราะฉะนั้นในขั้นเตรียมผลผลิตนี้ กิจกรรมเกษตรจึงเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญมาก และจะเห็นว่าภาระงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันในขั้นการเตรียมผลผลิตทางการเกษตร ที่ได้รับจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ ให้ความสัมพันธ์กันมากที่สุด โดยใช้กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพเป็นแกนกลางในการจัดกิจกรรม เพื่อนำผลผลิตที่ได้จากการเกษตรไปสนับสนุนโครงการอาหารกลางวัน

การดำเนินงานตามโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริของ โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มีโรงเรียนที่ร่วมปฏิบัติงานทั่วประเทศจำนวน 65 โรงเรียน (ไม่รวมโรงเรียนประถมศึกษาที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติรับโอนจากกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดน) อยู่ในภาคกลาง 23 โรงเรียน ภาคเหนือ 27 โรงเรียน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 7 โรงเรียน และภาคใต้ 8 โรงเรียน จะเห็นว่าในภาคกลางมีโรงเรียนที่ร่วมปฏิบัติงานตามโครงการค่อนข้างหนาแน่นและจากการรายงานผลการดำเนินงานของโรงเรียน ปรากฏว่าโรงเรียนในภาคกลางในพื้นที่จังหวัดนครนายก ลพบุรี เพชรบุรี ฉะเชิงเทรา และ

สมุทรปราการ มีการดำเนินงานอย่างคั่งเนื่องมากกว่าในภาคอื่น ๆ ของประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2532) ประกอบกับการศึกษาวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการไปสังเกตและสัมภาษณ์บุคลากรด้วยตนเอง นอกเหนือจากการใช้แบบสอบถาม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงและครอบคลุม ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาเฉพาะโรงเรียนประถมศึกษาที่อยู่ในโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ในภาคกลางเพียงภาคเดียว โดยมุ่งศึกษาการดำเนินงานของโรงเรียนในด้านวัตถุประสงค์ ลักษณะการดำเนินงาน การบริหารโครงการประโยชน์ที่ได้รับ ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อนำผลการศึกษามาเสนอแนะโรงเรียนและเป็นแนวทางปรับปรุงงานให้บรรลุเป้าหมายของโครงการ สนองพระราชดำริในส่วนของเด็กไทยในระดับประถมศึกษาจะมีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์ แข็งแรง เป็นกำลังที่สำคัญในการพัฒนาประเทศสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในด้านวัตถุประสงค์ ลักษณะการดำเนินงาน การบริหารโครงการ ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

ขอบเขตการวิจัย

1. การศึกษาการดำเนินงานตามโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน จะยึดวัตถุประสงค์และแนวทางการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จากสำนักงานสวนจิตรลดา มีพุทธศักราช 2534 เป็นหลัก โดยมุ่งศึกษาวัตถุประสงค์ ลักษณะการดำเนินงาน การบริหารโครงการ ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานโครงการฯ

2. งานวิจัยนี้ศึกษาประชากรและกลุ่มตัวอย่างในโรงเรียนที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีรับสั่งให้จัดกิจกรรมเกษตรเพื่ออาหารกลางวันโดยตรง และโรงเรียนที่มีได้มีรับสั่งแต่ได้ดำเนินการกิจกรรมตามแนวพระราชดำริด้วยความสมัครใจ ใน

ภาคกลางของประเทศไทย จำนวน 5 จังหวัด รวมโรงเรียนจำนวน 23 โรงเรียน โดยทำการศึกษาทุกโรงเรียน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสอบถามชนิดกำหนดคำตอบให้เลือก (Check List) แบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) แบบสังเกตและแบบสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยแจกแบบสอบถาม แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และเก็บแบบสอบถามด้วยตนเอง

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. วัตถุประสงค์และแนวทางการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริ จากสำนักงานสวนจิตรลดา ปีพุทธศักราช 2534 เป็นแนวทางการดำเนินงานของทุกโรงเรียนที่อยู่ในโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

2. การศึกษารวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ตามผู้บริหารโรงเรียนและครูใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้ประสานการดำเนินงาน ผู้บริหารโรงเรียน ครู ศึกษานิเทศก์อำเภอ หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ และเลขาธิการกรม สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ รวมทั้งใช้วิธีการสังเกต จะได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ครอบคลุมลักษณะการดำเนินการ การบริหารโครงการ รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

3. โรงเรียนที่ใช้เป็นตัวอย่างประชากร คือ โรงเรียนที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี รัชสังให้ดำเนินกิจกรรมโดยตรงและมีได้รับสั่งโดยตรง แต่โรงเรียนจัดกิจกรรมเกษตรเพื่ออาหารกลางวันสนองพระราชดำริ เป็นโรงเรียนที่มีการจัดกิจกรรมตามวัตถุประสงค์และแนวดำเนินการเดียวกัน จึงถือเป็นตัวอย่างประชากรกลุ่มเดียวกัน

4. โรงเรียนกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัยนี้ เป็นตัวแทนของโรงเรียนในโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริ ในภาคกลางซึ่งมีลักษณะดิน แหล่งน้ำ พืชผัก สัตว์เลี้ยง และภูมิอากาศคล้ายคลึงกัน

คำจำกัดความในการวิจัย

โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี หมายถึง โครงการตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่สนับสนุนให้ครู ผู้ปกครอง และนักเรียนได้ร่วมกันทำการเกษตรในโรงเรียน ประถมศึกษา เพื่อนำผลผลิตมาประกอบอาหารกลางวัน

โรงเรียนประถมศึกษา หมายถึง โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการ
การประถมศึกษาแห่งชาติ ที่อยู่ในโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริสมเด็จพระ
เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ทรงมีพระราชดำริรับสั่งกับสำนักงานคณะกรรมการ
การประถมศึกษาแห่งชาติโดยตรง และโรงเรียนที่มีได้รับสั่งโดยตรงแต่ดำเนินการกิจกรรมตามแนว
พระราชดำริด้วย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2528) ในภาคกลางจำนวน 23 โรงเรียน

1. โรงเรียนประถมศึกษาที่ทรงมีพระราชดำริรับสั่งให้ดำเนินการโดยตรง
หมายถึง โรงเรียนที่ดำเนินงานตามขั้นตอนและยึดแนวทางการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่อ
อาหารกลางวัน ของสำนักงานสวนจิตรลดา และอยู่ในความดูแล ติดตามผลการดำเนินงานของ
สำนักงานสวนจิตรลดา ในจังหวัดนครนายก จำนวน 14 โรงเรียน

2. โรงเรียนประถมศึกษาที่มีได้มีพระราชดำริรับสั่งให้ดำเนินการโดยตรง
หมายถึง โรงเรียนที่ดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามแนวพระราชดำริ
แต่ไม่ได้อยู่ในความดูแล ติดตามผลการดำเนินงานของสำนักงานสวนจิตรลดา โรงเรียนดังกล่าว
อยู่ในจังหวัดเพชรบุรี ลพบุรี ฉะเชิงเทรา และสมุทรปราการ รวมจำนวน 9 โรงเรียน

โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน หมายถึง กิจกรรมการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ของ
นักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา และนำผลผลิตมาปรุงอาหารกลางวันรับประทาน โดยเน้น
การสร้างนิสัยขยัน อดทน ช่วยเหลือตนเอง และการให้ความรู้เรื่องโภชนาการ ความเพียงพอ
ของสารอาหารสำหรับร่างกาย

การดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน หมายถึง กระบวนการปฏิบัติ
งานตามขั้นตอนการดำเนินงาน และแนวทางการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหาร
กลางวันของสำนักงานสวนจิตรลดา ศึกษาในด้านวัตถุประสงค์ ลักษณะการดำเนินงาน การ
บริหารโครงการ ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

ผู้บริหารโรงเรียน หมายถึง ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งอาจารย์ใหญ่ และผู้ช่วย
อาจารย์ใหญ่หรือครูใหญ่ และผู้รักษาราชการในตำแหน่งครูใหญ่ (แต่งตั้งโดยผู้อำนวยการ
การประถมศึกษาจังหวัด) จำนวน 46 คน

ครู หมายถึง ข้าราชการครูในโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งดำรงตำแหน่งและปฏิบัติงานอยู่ในโรงเรียน ในงานวิจัยนี้เจาะจงเฉพาะครูที่สอนกลุ่มการเรียนรู้และพื้นฐานอาชีพ และครูที่ดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียน จำนวน 92 คน

นักเรียน หมายถึง นักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาที่อยู่ในโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริ ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ทุกคน

ผู้ประสานงานดำเนินงานตามพระราชดำริ หมายถึง เจ้าหน้าที่ผู้รับสนองพระราชดำริ โดยใกล้ชิด จากสำนักงานสวนจิตรลดา หรือจากหน่วยงานอื่น ๆ จำนวน 3 คน

หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ หมายถึง หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอของสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ ซึ่งมีโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างตั้งอยู่ จำนวน 5 คน

ศึกษานิเทศก์อำเภอ หมายถึง ศึกษานิเทศก์อำเภอซึ่งปฏิบัติงานประสานงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ในสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ ซึ่งมีโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างตั้งอยู่ จำนวน 5 คน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษารวบรวมข้อมูลจากหนังสือ เอกสาร วารสาร เอกสารหลักสูตร ประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 และหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือ

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัย คือ ผู้บริหารโรงเรียน ครู นักเรียน และผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงาน ในโรงเรียนประถมศึกษาซึ่งปฏิบัติตามโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ในภาคกลางของประเทศ จำนวน 5 จังหวัด คือ นครนายก เพชรบุรี ลพบุรี ฉะเชิงเทรา และสมุทรปราการ รวม 23 โรงเรียน ศึกษาทุกโรงเรียนได้ประชากรที่เป็นผู้บริหารโรงเรียน 46 คน ครูที่สอนกลุ่มการเรียนรู้และพื้นฐานอาชีพ และครูที่รับผิดชอบโครงการอาหารกลางวัน 92 คน หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ 5 คน เลขาธิการกรม สำนักงาน

คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 1 คน เจ้าหน้าที่รับสนองพระราชดำริโดยใกล้ชิด 3 คน รวมประชากรที่ทำการศึกษา จำนวน 147 คน และนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 - ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ทุกคนในโรงเรียน

2.2 กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารโรงเรียน ครู และศึกษานิเทศก์อำเภอ ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบธรรมดา (Simple Random Sampling) เป็นสัดส่วนร้อยละ 50 ของประชากรในแต่ละจังหวัด ได้กลุ่มตัวอย่างจากโรงเรียน จำนวน 13 โรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน 13 คน ครูที่ปฏิบัติการสอนงานเกษตร 13 คน และศึกษานิเทศก์อำเภอ 5 คน

3. สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

3.1 แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน ในด้านวัตถุประสงค์ ลักษณะการดำเนินงาน การบริหารโครงการ ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

3.2 แบบสอบถามความคิดเห็นของครูที่ปฏิบัติงาน ในด้านวัตถุประสงค์ การปฏิบัติและการให้ความร่วมมือในการดำเนินงาน ประโยชน์ของการจัดโครงการ ปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน

3.3 แบบสังเกตการดำเนินงานโครงการ สังเกตสภาพทั่วไปของโรงเรียน ลักษณะการดำเนินงาน พฤติกรรมของผู้บริหาร ครู และนักเรียนในการดำเนินกิจกรรมโครงการ

3.4 แบบสัมภาษณ์การดำเนินงานโครงการ สัมภาษณ์เกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการ ทักษะการ และแหล่งทุนสนับสนุน การมีส่วนร่วมของบุคลากรในโรงเรียนและชุมชน ปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน

4. นำแบบสอบถาม แบบสังเกต และแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้น นำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อแก้ไขและปรับปรุง จากนั้นนำแบบสอบถาม แบบสังเกต และแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแล้วไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 12 คน ตรวจสอบความตรงและความครอบคลุมในเนื้อหา โครงสร้างของโครงการ และสำนวนภาษาที่ใช้ เพื่อนำมาปรับปรุงให้เป็นเครื่องมือฉบับสมบูรณ์

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยใช้แบบสอบถาม แบบสังเกต และแบบสัมภาษณ์

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

6.1 ข้อมูลที่เป็นแบบกำหนดค่าตอบให้เลือก นำมาหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ

6.2 ข้อมูลที่เป็นแบบประเมินค่า นำมาหาค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

6.3 ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นำมาหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ

6.4 นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ในรูปตารางประกอบการบรรยาย รวบรวมความคิด เห็น และข้อ เสนอแนะเพิ่มเติม โดยสรุป เป็นความ เรียง อภิปรายผล และเสนอแนะ ข้อคิด เห็น

ประโยชน์ที่จะได้รับ

1. เป็นประโยชน์สำหรับครูและผู้บริหารโรงเรียน ที่จะช่วยแก้ปัญหาในการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

2. เป็นแนวทางในการแนะนำข้อปฏิบัติสำหรับครูและผู้บริหารโรงเรียน ในการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

3. เป็นข้อมูลสำหรับหน่วยงานที่รับผิดชอบ ในการวางแผนปรับปรุงและพัฒนาโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย